

Casetă. Caracteristici structurale ale deficitului de forță de muncă din România

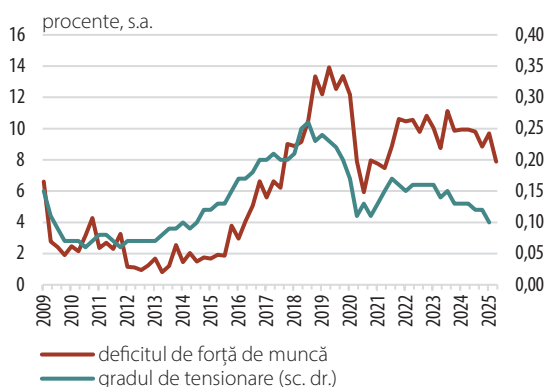
Deficitul de forță de muncă se manifestă atunci când angajatorii întâmpină dificultăți în ocuparea locurilor de muncă vacante, din cauza ofertei insuficiente sau care nu corespunde cerințelor specifice posturilor disponibile. Fenomenul

este, de regulă, surprins cu ajutorul unor sondaje care măsoară percepția companiilor privind intensitatea lipsei de personal calificat și impactul acesteia asupra activității. Într-o accepțiune mai restrânsă, conceptul poate fi asociat și cu gradul de tensionare de pe piața muncii (Groiss și Sondermann, 2023), Grafic A. Ambii indicatori reflectă raportul dintre cererea și oferta de forță de muncă, însă percepția firmelor asupra deficitului de forță de muncă este de natură să ofere o măsură directă a fenomenului, care poate fi privit din mai multe unghiuri: ciclic versus structural, dar și calitativ versus cantitativ. Competențele dobândite în timpul educației formale și motivația pentru învățarea continuă, alături de provocările demografice și emigrație sunt factori care includ o componentă structurală semnificativă și care influențează deficitul de forță de muncă¹. În contextul în care deficiențele structurale au devenit o trăsătură perenă a pieței muncii din

România, caseta de față își propune o trecere în revistă a progreselor și, după caz, a regreselor înregistrate în ultimii ani la nivelul principalilor indicatori care măsoară aceste evoluții.

Rezultatele extrase din *Sondajul privind accesul la finanțare al companiilor nefinanciare din România* (FCNEF), realizat de BNR, au relevat faptul că disponibilitatea forței de muncă bine pregătite a reprezentat o dificultate destul de des întâlnită în rândul companiilor în perioada septembrie 2024 – februarie 2025 (locul patru în clasament), aproximativ 40 la sută dintre acestea considerând lipsa personalului calificat ca fiind o problemă presantă (procentul urcă la 54 la sută în cazul corporațiilor). Conform sondajului DG ECFIN, procentul companiilor care reclamă forța de muncă drept factor care le limitează activitatea a fost destul de stabil în ultimii patru ani, plasându-se în proximitatea nivelului de 10 la sută. Nivelul destul de scăzut în comparație cu surse alternative de date sugerează însă o posibilă subevaluare a fenomenului, existând posibilitatea ca, în condițiile cronicizării problemei și ale unor măsuri de soluționare care au doar caracter paliativ, firmele să nu mai raporteze, completarea chestionarului fiind opțională.

Grafic A. Gradul de tensionare a pieței muncii

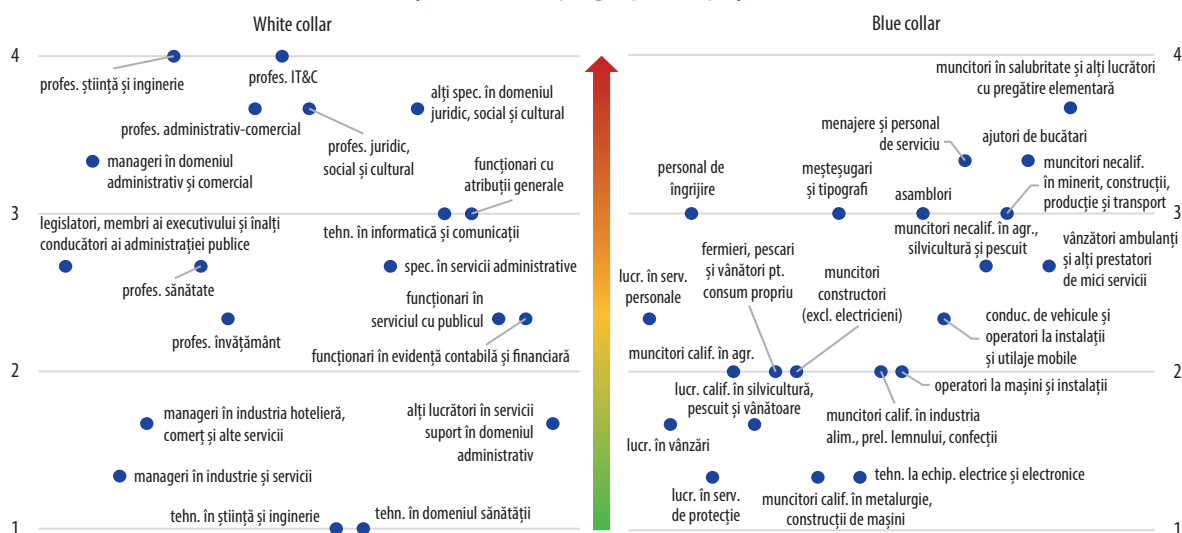
Notă: Indicatorul privind tensionarea pieței muncii este calculat ca raport între rata locurilor de muncă vacante și rata șomajului BIM (date cu frecvență lunară). Deficitul de forță de muncă se referă la procentul companiilor care percep că dificultatea de a găsi forță de muncă reprezintă un factor care le limitează activitatea economică.

Sursa: INS, Eurostat, CE-DG ECFIN, calcule BNR

¹ În acest sens, la sfârșitul anului 2024, Consiliul Uniunii Europene a aprobat concluziile privind deficitul de forță de muncă și de competențe în UE, prilej cu care a formulat o serie de recomandări prin care invită statele membre să ajute grupurile subreprezentate în direcția creșterii accesului la locurile de muncă disponibile pe piața muncii.

În raport cu alte state comunitare, conform sondajului ECB SAFE (similar FCNEF), România pare să resimtă mai intens lipsa acută de personal calificat. Pe o scară de la 1 la 10, în ordine crescătoare după nivelul importanței, companiile românești au perceput că lipsa de personal calificat s-a situat, în medie, la 8,1 puncte în intervalul aprilie-septembrie 2024, în timp ce media UE27 s-a plasat la 6,7 puncte. Rezultatul este confirmat și de cel mai recent raport EURES realizat pentru anul 2024, care plasează România pe locul 5 în UE, din perspectiva deficitului de personal resimțit la nivel de grupe ocupaționale. Poziția nefavorabilă este oglindită de mai mulți indicatori din zona ocupării, țara noastră înregistrând una dintre cele mai mici rate de participare a forței de muncă (mai ales în rândul tinerilor, al femeilor și al minorității rome) și una dintre cele mai mari rate a tinerilor care nu au un loc de muncă, nu urmează o formă de învățământ și nici nu participă la activități de formare profesională (NEET²). Astfel, deși s-a menținut pe o tendință ascendentă, rata de ocupare³ a atins doar 63,8 la sută în 2024 (comparativ cu 49,5 la sută în 2009), cu aproape 10 puncte procentuale sub media UE.

Grafic B. Indicele deficitului de forță de muncă pe grupe ocupaționale

Notă: Un scor de 4 indică un nivel mai ridicat de deficit, iar un scor de 1 indică lipsa unui deficit.

Sursa: Cedefop, ediția 2024

La nivel de grupe ocupaționale, după cum indică datele Cedefop⁴ (Grafic B), oferta de forță de muncă pare să rămână limitată pe termen lung în special în zona locurilor de muncă care solicită competențe elementare, unde, în medie, se înregistrează cel mai amplu deficit (aici se încadrează de pildă muncitori necalificați în construcții, manipulanți de marfă, personal de curățenie sau de ambalare, ajutoare în bucătărie). În paralel, dificultăți accentuate persistă și în domeniile IT&C, științe, inginerie și sănătate, unde este solicitat un grad ridicat de specializare. Totuși, în cazul activităților tehnice cu un nivel mai scăzut de pregătire, deficitul pare a fi mai puțin accentuat, remarcându-se în unele regiuni ale țării chiar

² Young people neither in employment nor in education or training

³ Determinată pentru persoane cu vârsta cuprinsă între 15 și 64 de ani

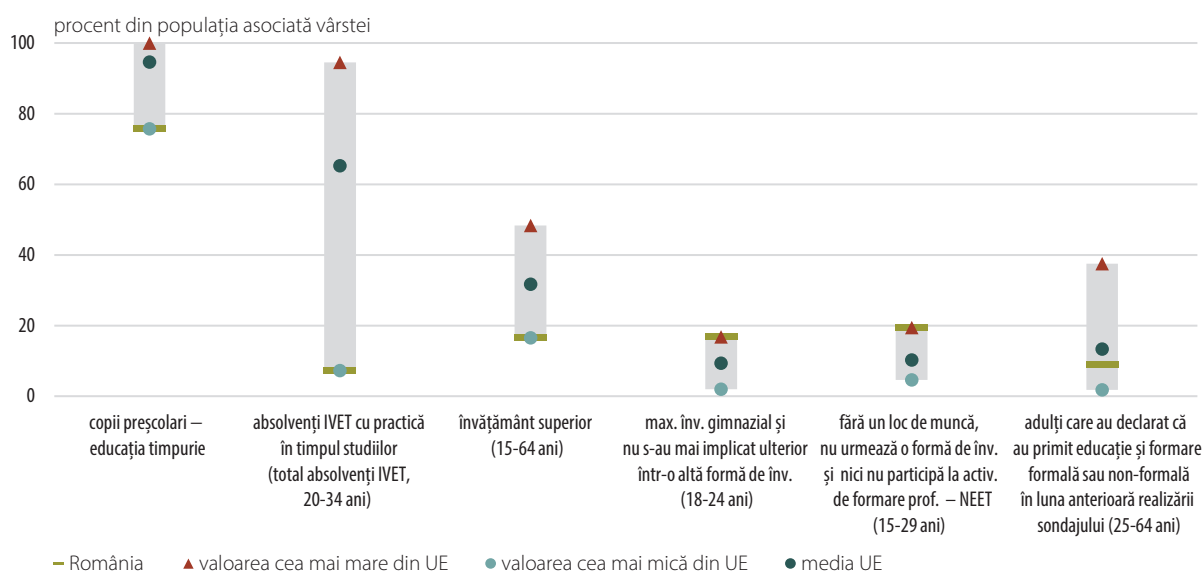
⁴ Centrul European pentru Dezvoltarea Formării Profesionale

și excedent: ultimul raport EURES indică excedent de tehnicieni în IT&C pentru partea de Nord-Vest a țării, respectiv excedent de tehnicieni în domeniul fizicii și ingineriei în Sud-Est și Vest.

Educația

Competențele elementare și calificările medii pot fi dezvoltate prin parcurgerea unui program vocațional. La nivel comunitar, educația secundară superioară referitoare la orientarea vocațională (învățământul profesional și tehnic – IVET⁵) include liceele vocaționale, tehnologice, școlile profesionale/școlile profesionale duale și programele vocaționale de scurtă durată⁶.

Grafic C. Indicatori relevanți privind educația pe parcursul vieții

Sursa: Eurostat

Cu toate că, în România, ponderea cursanților care participă la un program cu o orientare vocațională în învățământul secundar superior (învățământ liceal și profesional) este mai mare față de cea aferentă celor care aleg un program cu orientare generală⁷ (filiera teoretică din cadrul învățământului liceal), respectiv 56 la sută față de 44 la sută în 2023, această direcție înregistrează o rată mai ridicată a abandonului școlar și o rată mai scăzută de promovare a examenului de bacalaureat (ușor sub 60 la sută față de circa 86 la sută în cazul orientării generale), ceea ce afectează implicit oferta de lucrători calificați. În plus, România înregistrează de departe cea mai mare pondere a elevilor care nu sunt înscriși în învățământul secundar superior, deși ar fi trebuit, ținând cont de vârstă – aproape 27 la sută în 2023, cu mult peste media UE (circa 7 la sută). În plus, din perspectiva

⁵ Initial vocational education and training

⁶ Până de curând, oferta educațională de tip vocațional din România era mai restrânsă, limitată în principal la liceele tehnologice și școlile profesionale (inclusiv cel dual), însă noua lege a educației (adoptată în 2023) acoperă întregul ciclu IVET.

⁷ Oferă o bază largă de cunoștințe teoretice și practice în domenii diverse (de exemplu matematică-informatică, științele naturii, filologie, științe sociale).

expunerii absolvenților IVET la învățarea la locul de muncă, România se plasează pe ultimul loc, la o diferență considerabilă față de media UE (Grafic C). Pe lângă calitatea scăzută a actului educațional, în spatele acestor cifre se află o realitate socială îngrijorătoare. O parte semnificativă a populației din zona rurală are posibilități limitate (sau se află chiar în imposibilitatea) de a beneficia de educație, date fiind expunerea ridicată la riscul de sărăcie (41,7 la sută în anul 2024) și disparitatea substanțială între mediile de rezidență din perspectiva alternativelor educaționale și a standardelor de evaluare asociate.

Scorurile medii la testele PISA⁸ organizate în 2022 clasează elevii români pe penultimul loc în Uniunea Europeană, progresul față de ediția anterioară (2018) fiind nul – aproximativ 42 la sută dintre elevii români nu pricep ceea ce citesc, aproape 49 la sută nu pot face conexiuni matematice și 44 la sută nu înțeleg fundamentul științific al unor fenomene familiare.

După cum era de așteptat, studenții dezavantajați din punct de vedere socio-economic, care aparțin mediului rural (aproape jumătate din populație) sau comunității rome (aproape o treime din populația rurală a fost identificată ca fiind de etnie romă în 2023), tind să opteze pentru un program încadrat în oferta educațională IVET. Cel mai probabil, această alegere își are rădăcinile într-un început educațional fragil, accentuat de decalajul dintre mediul urban și cel rural (doar 7,4 la sută dintre copiii înscriși la creșă în anul 2023 sunt din zone rurale⁹). În același an, doar 75,7 la sută dintre copiii preșcolari cu vârsta de peste trei ani erau înregistrați în învățământul timpuriu, valoarea fiind inferioară atât celei din 2013 (84,1 la sută), cât și mediei UE (94,6 la sută), aflată deja în apropierea țintei de participare stabilite pentru 2030 (96 la sută).

Spre deosebire de elevii de liceu care se înscriu într-un program cu orientare vocațională, cei care urmează filiera teoretică obțin rezultate mai bune. De exemplu, în anul 2025, aproape 30 la sută dintre aceștia din urmă au obținut cel puțin nota 9 la examenul de bacalaureat, față de circa 6 la sută în cazul profilului vocațional. În plus, participarea la educația STEM¹⁰ (constituită în special din elevi care aparțin filierei teoretice), un reper pentru capacitatea unui sistem educațional de a susține inovația și de a forma competențe adaptate cerințelor actuale ale pieței muncii, a relevat o poziție sub media Uniunii Europene în 2023 (86,3 studenți înscriși la mia de locuitori¹¹ față de aproximativ 98,7 în UE), dar nu printre cele mai scăzute niveluri. În acest sens, fonduri semnificative din PNRR (componenta 15) sunt direcționate către laboratoare moderne și echipamente digitale care să promoveze integrarea activităților STEM în programa școlară.

Din perspectiva adulților, trebuie menționată accentuarea interesului pentru învățarea continuă în ultimii ani, rata de participare a acestora la programe de

⁸ Destinate evaluării abilităților elevilor în vârstă de 15 ani de a înțelege un text, de rezolva probleme din domeniul matematicii și al științelor

⁹ Raport privind starea învățământului preuniversitar din România, 2023-2024

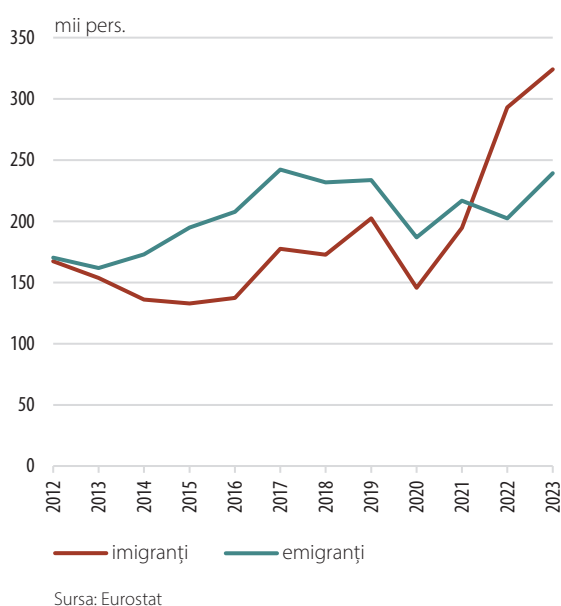
¹⁰ Știință, Tehnologie, Inginerie și Matematică

¹¹ Din populația cu vârsta între 20 și 29 de ani (încadrat în învățământul superior)

educație și formare majorându-se cu aproape 7 puncte procentuale în intervalul 2013-2024.

Încercările recente de a reforma și moderniza sistemul de educație din România oferă unele perspective favorabile, Legea educației naționale nr. 1/2011 fiind înlocuită de două noi acte normative la finalul anului 2023. Pe de o parte, Legea învățământului preuniversitar nr. 198/2023, care vizează educația timpurie, învățământul primar și cel secundar, aduce modificări în structura și organizarea sistemului prin: integrarea creșelor în sistemul național de educație, asigurarea unei finanțări mai echitabile (formula de finanțare este ajustată pentru elevii cu nevoi speciale), introducerea unor noi metodologii de evaluare (de exemplu, portofoliul educațional personal al preșcolarului/elevului, înființarea mecanismului de monitorizare a nivelului de maturitate digitală, realizarea tuturor evaluărilor pe baza standardelor naționale de evaluare pentru fiecare disciplină), reglementări privind formarea continuă a cadrelor didactice (implementarea de programe de mentorat, menite să îmbunătățească abilitățile pedagogice), precum și prin extinderea educației secundare duale astfel încât să fie acoperite toate ciclurile IVET. Pe de altă parte, Legea învățământului superior nr. 199/2023 urmărește diversificarea ofertei educaționale cu opțiuni care se presupun a fi mai atractive pentru elevii din învățământul vocațional, care să asigure o tranziție mai lină între învățământul secundar superior și cel terțiar (introducerea programelor duale vocaționale de licență și a programelor terțiare de scurtă durată), încurajând învățarea continuă (cu accent pe reintegrarea în sistem a celor care au abandonat studiile, creșterea ratei de înscriere în universități a studenților care aparțin grupurilor vulnerabile și promovarea orientării către domenii STEM).

Grafic D. Fluxul migranților

Dincolo de dimensiunea calitativă a deficitului de forță de muncă, care depinde în mod intrinsec de calitatea sistemului de educație, relevantă este și dimensiunea cantitativă, în contextul migrației masive și al sporului natural negativ cu care s-a confruntat România în ultimile decenii.

Migrația

După mai bine de două decenii în care România a înregistrat o migrație netă negativă – fiind printre puținele state membre ale Uniunii Europene cu un astfel de parcurs, indicatorul a cunoscut o schimbare de semn în ultimii doi ani. Deși țara se confruntă în continuare cu un flux semnificativ de persoane care aleg să își stabilească reședința în țări din Occident, numărul celor care au intrat pe teritoriul țării noastre a crescut, atingând un nivel comparabil cu cel al emigrărilor. Astfel, în anii 2022

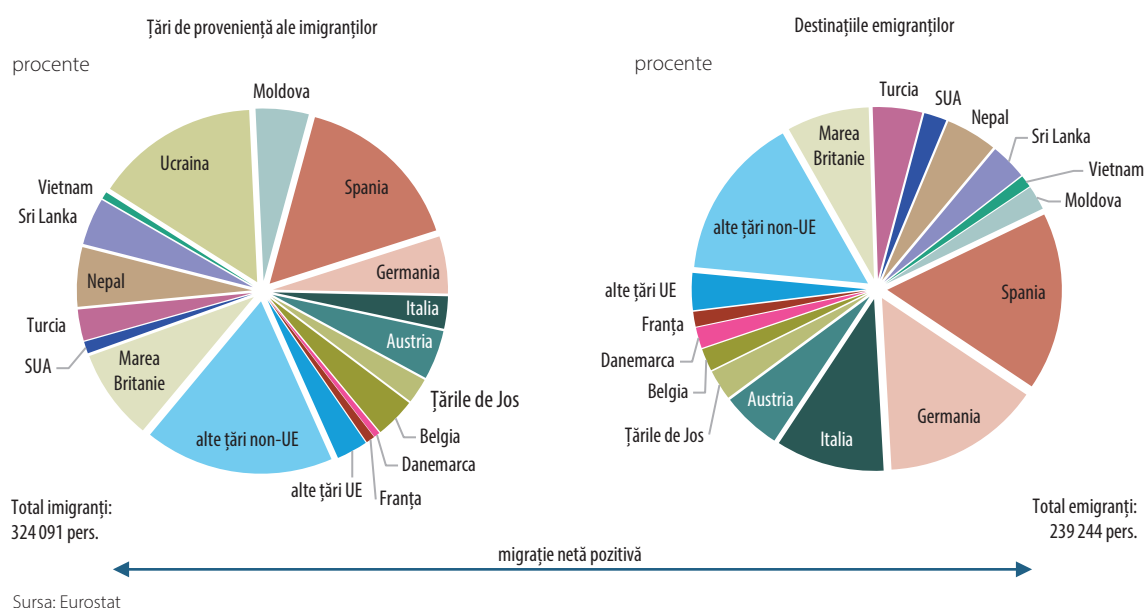
și 2023, rata netă a migrației a intrat în teritoriu pozitiv¹², (poziționându-se în jurul

¹² Conform datelor estimate de Eurostat

a 5 la sută, cu aproape 1 punct procentual sub media UE), traiectorie favorizată de decizia autorităților din anul 2022 de a majora și de a menține până în prezent contingentul anual de lucrători străini admiși la 100 000 de persoane, dar și de o creștere semnificativă a interesului cetățenilor români de a reveni în țară după pandemia COVID-19 (Grafic D).

Referitor la cetățenii străini, numărul imigranților a crescut semnificativ în ultimii ani, în special datorită lucrătorilor provenind din Nepal, Sri Lanka, Vietnam și alte state non-UE (probabil, în general, muncitori necalificați care aparțin țărilor în curs de dezvoltare) și prea puțin celor din UE (4,2 la sută¹³ față de aproape 30 la sută din state non-UE). În paralel, România continuă să piardă un număr important de lucrători, posibil cu o pregătire superioară celor care intră în țară, întrucât aceștia reușesc să se stabilească în țări mai dezvoltate (precum Spania, Germania sau Italia), care le oferă perspective mai bune și un nivel de trai mai ridicat (Grafic E). Conform Eurobarometrului 101 din 2024, cetățenii români sunt cel mai puțin mulțumiți de nivelul de trai, doar 62 la sută dintre aceștia declarând ca sunt mulțumiți de condițiile de viață comparativ cu un procent de 85 la sută în UE.

Grafic E. Fluxuri migratorii internaționale în și din România, 2023

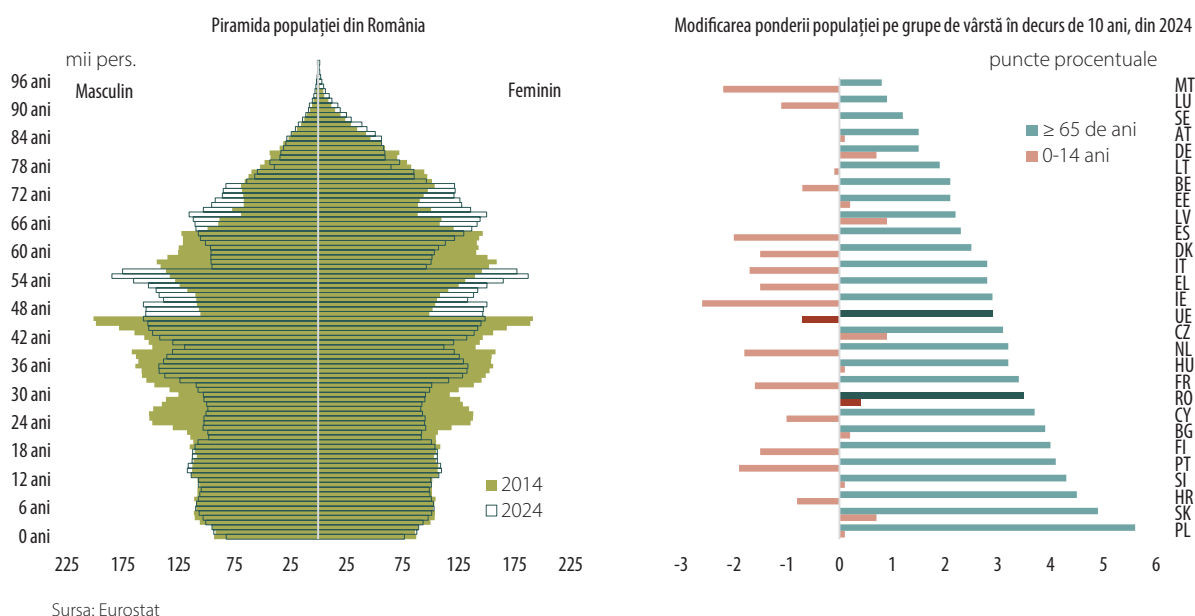
Demografia

Îmbătrânirea populației și variațiile în structura populației pe grupe de vârstă influențează în mod direct oferta de forță de muncă disponibilă pe termen mediu și lung. În România, populația cu vârsta de cel puțin 65 de ani a înregistrat o creștere constantă începând cu anul 2013, extinzându-se cu aproape 17 la sută până în 2024. Astfel, ponderea persoanelor vârstnice a ajuns la 20 la sută din totalul locuitorilor în 2024 (față de 16,3 la sută în 2013), în timp ce vârsta mediană a urcat la aproape 44 de ani comparativ cu 40,5 ani în 2013. Deși populația totală

¹³ Excluzând cetățenii români care se întorc în țară

și-a stopat declinul în ultimii ani, cu o variație anuală de 0,1 la sută în 2023 și 2024, proiecțiile demografice realizate de Eurostat anticipează o reducere de aproape 10 la sută până în 2035. Unele evoluții pozitive se observă totuși la populația tânără: ponderea persoanelor cu vârsta de până la 15 ani s-a îmbunătățit începând cu anul 2017, menținându-se peste media UE și în perioada recentă. Deși rata negativă a sporului natural s-a restrâns în ultimii doi ani, aceasta rămâne încă sub nivelul înregistrat în anul anterior izbucnirii pandemiei COVID-19, și anume -4,4 la sută în 2023 față de -3,1 la sută în 2019 (la aceleași momente, media europeană se plasa la -2,6 la sută, respectiv -1,1 la sută). Deși, per ansamblu, raportul de gen evidențiază o ușoară predominanță a femeilor în populație (în 2024, numărul acestora a fost cu aproape 6 la sută mai mare decât cel al bărbaților), analiza pe grupe de vârstă arată că, până la 55 de ani, bărbații sunt majoritari, Grafic F.

Grafic F. Tendințe demografice

Cu toate că parcursul demografic actual, vizibil atât în plan național, cât și la nivelul altor țări europene¹⁴, pare să afecteze sustenabilitatea ofertei de forță de muncă, există premise pentru atenuarea tendințelor. În acest sens, la sfârșitul anului 2023, Comisia Europeană a elaborat un set de instrumente recomandate țărilor din Europa în demersul fundamentării politicilor interne, ca răspuns la transformările demografice majore pe care le traversează. Instrumentele sunt structurate în jurul a patru piloni principali: echilibrul viață personală-muncă (cu accent pe asigurarea accesului la servicii de îngrijire a copiilor în vederea reducerii inegalităților de gen), valorificarea potențialului tinerilor (în principal prin reducerea disparităților teritoriale), promovarea bunăstării generațiilor mai în vârstă (încurajarea îmbătrânirii active – prin programe de lucru flexibile – și în condiții bune de sănătate), respectiv gestionarea migrației (atragera lucrătorilor non-UE și crearea unor condiții facile de viață pentru aceștia).

¹⁴ Demography of Europe – 2025 edition, European Commission

În loc de concluzii...

Cu toate că există unele semnale de ameliorare, deficitul de forță de muncă rămâne o problemă presantă, pregnant structurală, care poate fi rezolvată doar pe termen mediu și lung prin politici active în plan social, de la îmbunătățirea calității sistemului de învățământ și a capacității acestuia de a livra candidați cu o pregătire corespunzătoare cerințelor angajatorilor la îmbunătățirea calității vieții, astfel încât decizia de a avea copii și de a rămâne în țară să devină naturală.

Provocările actuale ale pieței muncii, conturate în contextul celei de a patra revoluții industriale – aflată în plină desfășurare –, gravitează în jurul integrării noilor tehnologii bazate pe inteligența artificială, manipulării bazelor mari de date, robotizării și automatizării procesului de producție. Resursa umană este din ce în ce mai căutată pentru înzestrări necesare unor activități care solicită mai mult decât competențele elementare. În acest context, devine esențială rezolvarea problemelor structurale analizate, în special în ceea ce privește calitatea actului educațional și migrarea forței de muncă înalt calificate, pentru a forma și conserva o bază de candidați rezilientă (capabilă să facă față provocărilor actuale), cu implicații asupra majorității indicatorilor macroeconomici, de la potențial de creștere și competitivitate la stabilitatea prețurilor.

Referințe

European Labour Authority – „EURES Report on labour shortages and surpluses 2024”, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2025

Groiss, M. și Sondermann, D. – „Help wanted: The drivers and implications of labour shortages”, *ECB Working Paper Series*, nr. 2852, 2023

Ministerul Educației și Cercetării – „Raport privind starea învățământului preuniversitar din România 2023-2024”, noiembrie 2024

Ministerul Educației și Cercetării – „Raport de diagnostic al educației și cercetării din România. Realizări prezente și implicații pentru noi reforme în domeniu (Raportul QX)”, mai 2025

OCDE – „Education and Skills in Romania”, *Reviews of National Policies for Education*, mai 2025